

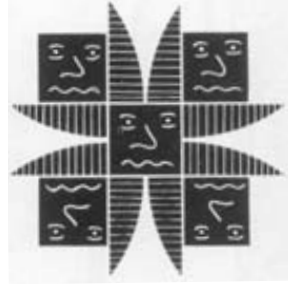
Het veld van bewustzijn

– N.S. Marathey

Wanneer het woord ‘bewustzijn’ wordt gebruikt, veronderstelt dit dat er iets in het leven zich ergens van bewust is. Dit kan tweevoudig zijn: zelfbewustzijn en objectief bewustzijn.

Dit artikel is een fragment uit een nog te verschijnen publicatie van TPH Adyar getiteld ‘Wetenschap van Zelf-realisatie’.

Wijlen Sri N.S. Marathey was lid van de Marathi Federatie van de Indiase sectie. Hij is de auteur van verscheidene theosofische boeken in het Marathi.

Bewustzijn vereenzelvt zich met een bepaalde verbinding van lichaam en leven, met het gevoel dat het een deel is van het lichaam. Verder is het zich bewust van iets anders dan dat lichaam, alhoewel beide voortkomen uit dezelfde bron van Ik-heid. Door middel van herhaalde ervaring van een dergelijk functioneren van het bewustzijn, ontstaat een gerichtheid op het lichaam, als hij die weet en handelt, en tegelijkertijd een gehechtheid aan de objectieve uiterlijke wereld.

Het moet duidelijk zijn dat leven en bewustzijn verschillende rollen spelen, ofschoon men wellicht aanneemt dat ze hetzelfde zijn. Leven is de levende energie, die verbonden met vorm alle activiteiten uitvoert. *Zuiver bewustzijn* speelt geen andere rol in deze activiteiten dan te zorgen voor een achtergrond van bewustzijn voor elke levende vorm. Bijvoorbeeld, leven dat in verscheidene groepen cellen in het menselijk lichaam functioneert, blijft van deze cellen verschillen.

Ter verduidelijking: met een filmprojector wordt het één na het andere beeld in een film op een scherm afgebeeld, die de indruk geven van een voortdurend bewegend verhaal. De film draait, elektrisch door een motor voortgedreven, doch de lamp schijnt alleen maar en doet niets. Het scherm doet eveneens niets, behalve te zorgen voor een achtergrond voor het licht

en voor de schaduw die door het apparaat geprojecteerd wordt. In deze wereld zijn op een vergelijkbare manier tijd en ruimte het scherm, en zuiver bewustzijn is de machtige lamp in de filmprojector. De elektrische energie stelt de levenskracht voor, terwijl de film de 'vorm' kant van deze wereld in beweging uitbeeldt. De *Bhagavad Gita* (VII.5) drukt dit wereldverschijnsel op de volgende wijze uit: 'Leer mijn andere natuur, de hogere, het levens-element, kennen waardoor het heelal wordt geschraagd'.

De achtvoudige samenstelling van *Prakriti* genoemd in het vorige vers (VII.4) geeft de 'vorm'-kant weer, bestaande uit de vijf oorspronkelijke elementen of *mahabhutas*, plus *manas*, *buddhi* en *ahamkara*. Dit wordt de lagere natuur (*apara prakriti*) genoemd terwijl *jiva* of leven als de hogere natuur (*para prakriti*) is vermeld. Laatstgenoemde bezielt de lagere of materiële werelden, terwijl *Purusha* van beide verschilt, en de functie schijnt te hebben de tweevoudige aard, of *Prakriti* samen met bewustzijn, voort te brengen. Bijvoorbeeld wanneer een mens buiten bewustzijn is, leeft hij nog steeds en zijn longen, hart en andere delen van het lichaam functioneren automatisch. Tenzij zijn bewustzijn terugkeert, is hij toch niet in staat tot weten of tot handelen uit eigen beweging.

Wie is verantwoordelijk voor het handelen van iemand, zelfs wanneer die persoon ervan overtuigd is dat hijzelf richting aan zijn handeling geeft? Wat is de aard van het 'Ik' dat de handelingen van een individu stuurt?

Wanneer het bewustzijn terugkeert, beginnen zowel leven als vorm als reactie op de omringende wereld uit eigen beweging te handelen. Er zijn gevallen waarbij personen buiten bewustzijn zijn, soms jarenlang, zonder weer tot bewustzijn te komen alhoewel de levensfuncties, zoals

eten en drinken normaal voortgaan. Dit geeft aan dat het bewustzijn van een persoon gescheiden is van het in leven zijn.

Op een bepaald moment zou men zich kunnen afvragen: Wie is verantwoordelijk voor het handelen van iemand, zelfs wanneer die persoon ervan overtuigd is dat hijzelf richting aan zijn handeling geeft? Wat is de aard van het 'Ik' dat de handelingen van een individu stuurt? In een samenleving wordt, in de regel, de persoon volledig verantwoordelijk gehouden voor zijn doen en laten. Volgens de wet zijn er weinig gevallen waarin de intentie om een daad uit te voeren niet bewezen is: indien de persoon geestelijk gestoord is, of zo jong is dat hij niet in staat is een misdaad te beramen. Hoewel een persoon overtuigd kan zijn van zijn eigen verantwoordelijkheid voor zijn daden, toont enige waarneming aan dat het zijn gehele karakter of zijn hele wezen is dat hem dwingt op een bepaalde manier te handelen. Het is daarom noodzakelijk de aard van de Ik-heid in mensen te begrijpen.

Als honderd schoteltjes, die met water gevuld zijn, direct in de zon gezet worden, zullen er honderd weerspiegelingen van het zonlicht zijn, die elk een volledig beeld van de zon bevatten. Evenzo is zelfbewustzijn in een bepaalde levensvorm gewoon een weerspiegeling van het absolute bewustzijn achter de wereld van verschijnselen. Als dus de bovenstaande analogie op de waarheid duidt, dan is het zelf dat in een bepaalde levensvorm of in een verbinding van leven en lichaam voorkomt het universele zelf, dat zich vereenzelvigd met de levensvorm. Het is deze identificatie die de illusie veroorzaakt: Ik ben de persoon die verantwoordelijk is voor alles dat uit vrije beweging door middel van dit levende lichaam gebeurt, dat in verbinding staat met de uiterlijke wereld.

Wanneer men begint te onderzoeken wat dit Ik-bewustzijn - het middelpunt van iemands individuele leven- is, begint men te begrijpen dat alle kwaliteiten en capaciteiten tot de verbinding van leven en lichaam behoren, en 'Ik' in feite ontdaan is

van kwaliteiten. Er is niets behalve een besef van te zijn, hetgeen ontleend is aan de verbinding van leven en lichaam.

De Ik-heid geeft de indruk: 'Ik ben het lichaam en het denkvermogen met alle begeerten en afkeer'. Het werkelijke 'Ik' in het individu heeft geen dimensie of kwaliteiten anders dan die van het lichaam en van het denkvermogen. Daarom moeten we nagaan of en in welke mate de expressie van dit zelf verschilt van persoon tot persoon, en van andere onderdelen van de natuur.

Bij het allereerste begin van de schepping moet het kosmisch bewustzijn, nadat het zelfbewustzijn was geworden, zichzelf als de oorspronkelijke substantie beschouwd hebben. Het hele proces van evolutie van leven en stof moet begonnen zijn met het verlangen van het kosmisch bewustzijn zichzelf te kennen, wat het ertoe bracht zich te delen in de kenner en het gekende. Hoe dan ook, slechts kosmisch bewustzijn bestaat. Daarom moet dit weten aanvankelijk louter subjectief zijn geweest, maar het verlangen iets te zijn moet creatieve energie hebben vrijgemaakt en het oorspronkelijk lichaam hebben voortgebracht.

De volgende stap moet het verlangen om te bewegen zijn geweest; maar bewegen houdt tegelijk in dat stof door energie in ruimte en tijd wordt bewogen. Alle vier factoren die van het begin af aan in de fundamentele realiteit aanwezig zijn, worden actief en resulteren in een diffuse, zwarte nevel. Deze nevel die zich in de ruimte bevindt, wordt door energie verhit tot al zijn deeltjes trillen en golven licht uitstralen totdat de nevel overgoten is met wit licht. Het absolute bewustzijn wordt zich bewust van de lichtgolven in de oorspronkelijke stof die elkaar treffen en botsen. Een objectief bewustzijn zou het gevolg zijn, dat tot een proces van aantrekking en afstoting leidt. Dit zou veroorzaken dat stof zich samentrekt om verscheidene centra waartussen vrije ruimte is. Aangezien het absolute bewustzijn zichzelf verandert in een actief zesledig continuüm, dat stof, energie, ruimte, tijd, leven en bewust-

zijn omvat, die met elkaar een homogene realiteit vormen, is er geen plaats denkbaar waar elk van deze zes elementen niet aanwezig is. Al het gemanifesteerde bestaat slechts uit interactie tussen deze zes grondbeginselen. De meest onvoorstelbare soort bewustzijn kan slechts bewust van zichzelf worden door 'Ik ben dit allemaal' te ervaren.

Als je denkt, voelt, begrijpt en diverse delen van het lichaam gebruikt, is het uiterst moeilijk te beseffen dat je het niet zelf bent die handelt, maar de levenskracht in het lichaam.

Wat is de relatie tussen bewustzijn en leven? Een verstandig persoon begrijpt en ervaart zelf dat hij/zij niet het lichaam is. Maar het is moeilijk om zichzelf los te maken van de levenskracht die de fysieke vorm, samengesteld uit stof, bezielt. Als je denkt, voelt, begrijpt en diverse delen van het lichaam gebruikt, is het uiterst moeilijk te beseffen dat je het niet zelf bent die handelt, maar de levenskracht in het lichaam. Wanneer je je hand beweegt, kun je ondervinden dat de hand geen deel uitmaakt van jezelf, maar iets daarbuiten is, dat je naar geloven kan bewegen. Maar als een persoon vraagt, 'Ben ik het die deze hand in beweging brengt, of is de levenskracht in mijn lichaam voor deze bewegingen verantwoordelijk terwijl ik alleen maar een getuige ben?' dan wordt men bijna gedwongen te concluderen dat ik het ben die deze handelingen uitvoert.

Maar als we de handelingen van iemand anders waarnemen, merken we dat de persoon automatisch reageert op prikkels van buiten. Als we de persoon toevallig goed kennen, kunnen we bijna voorspellen wat hij onder zekere omstandigheden zou doen, waarbij de handelingen het automatisch gevolg zijn van de vooraf bepaalde psychologische aard van die persoon. Niemand is in staat om iets te doen wat in

strijd is met zijn karakter. Dus waarom laat het oorspronkelijke 'Ik' zich misleiden door te denken dat het verantwoordelijk is voor de handelingen die door het lichaam worden uitgevoerd, alsof het uit eigen vrije wil zou handelen?

Evenals zuiver water helemaal kleurloos is, maar de kleur aanneemt van het vat waarin het wordt gegoten, of van de kleurstof waarmee het wordt vermengd, zo neemt ook het 'Ik', dat geen kwaliteiten of bekwaamheden van zichzelf heeft, terwijl het met leven en stof samenwerkt, de verantwoordelijkheid voor handelingen op zich. In werkelijkheid zijn de handelingen het voortbrengsel van leven en stof die met elkaar samenwerken door middel van het medium van een bepaalde vorm, maar het ware Zelf vereenzelvigd zich met het leven en is onderworpen aan de waanvoorstelling dat het zelf leven is. Dit schijnt de rol van maya te zijn. Alle spirituele vooruitgang hangt af van vrij van deze waanvoorstelling te zijn en van het doorlopende proces om te komen tot niet-identificatie van het ware Zelf met leven.

Vorm, leven en bewustzijn zijn niet drie entiteiten die onafhankelijk van elkaar zijn, doch drie uitdrukkingen van één bestaan. Identificatie met de instrumenten van waarneming is in werkelijkheid een bewustzijnstoestand waarbij het ik als degene die het zelf ervaart zichzelf hecht aan het object van waarneming. Bijvoorbeeld als iemand een bepaald object ziet, wordt dit ervaren alsof een persoon voelt 'Ik ben het die ziet' en niet 'Ik gebruik het oog als instrument'. Zoals we weten wordt het beeld van een voorwerp op het netvlies weerspiegeld, en de optische zenuw geeft deze gewaarwording aan de hersenschors door. Vanuit de hersenen wordt de gewaarwording overgebracht naar het denkvermogen, waarvan niet bekend is hoe dit geschiedt, en vandaar naar het kenvermogen van de persoon die dan meent dat hij het voorwerp heeft gezien. Het blijft een

feit dat als het bewustzijn zijn aandacht niet richt op de gewaarwording van het oog, geen 'zien' plaats kan vinden. 'Zien' en 'niet zien' hangen af van het vermogen om de aandacht te richten, aangeduid als *chitta*. Deze aandachtsfactor schijnt de objectieve ervaring van het zien op zodanige wijze te veranderen dat de waarnemer zichzelf beperkt voelt door het waarnemingsveld.

Als bijvoorbeeld een lichtstraal met een doorsnede van 7 centimeter op een scherm wordt geprojecteerd, zal het lijken alsof de laatstgenoemde begrensd wordt door een ronde vorm met een diameter van slechts 7 centimeter. Het zou lijken alsof de rest van het scherm niet bestaat. Elk stukje ervaring wordt bepaald door zijn eigen grenzen, en dientengevolge meent degene die een ervaring opdoet dat dit zijn grenzen zijn. Na voortdurende herhaling van dergelijke zelfopgelegde beperkingen, is hij ervan overtuigd een beperkt wezen te zijn, wiens beperkingen bepaald worden door de instrumenten van waarneming zoals het menselijk oog. Verder heeft het oog zijn eigen sympathieën en antipathieën, verlangt het altijd naar plezier en het vermijden van pijn, hetgeen in zekere zin zijn vermogen om te weten en te handelen doet afnemen. Het absolute bewustzijn is zo beperkt door de beperkingen van opeenvolgende ervaringen. Het absolute bewustzijn, geleidelijk uiteengevallen in groeps-zielen, vereenzelvigd zichzelf met deze door de mens opgelegde zelfbeperking, door de zelfde ervaring altijd weer te herhalen. De *Bhagavad Gita* (II.62) drukt dit proces op de volgende wijze uit: 'De mens die verwijlt bij de objecten, raakt eraan gehecht', en vereenzelvigd zich uiteindelijk met een bekrompen, beperkte zelfwaarneming dat uit deze illusie is voortgekomen.

Uit: *The Theosophist*, september 2000
Vertaling: Ton van Beek